

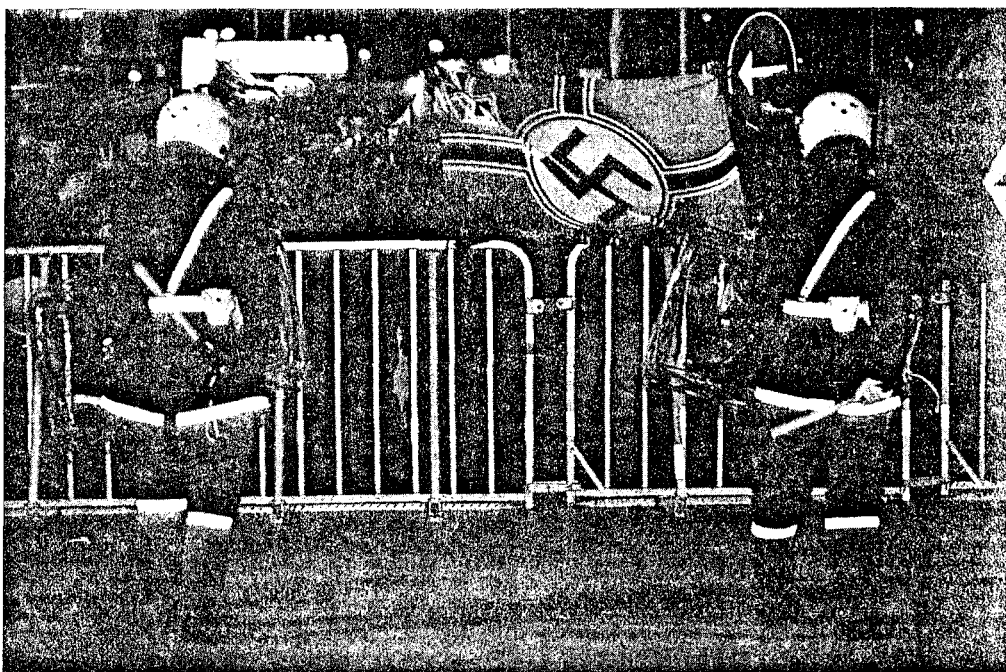
Delikat strid om oppphavsrett

Bør «Mein Kampf» kunne utgis i dag? Det er opp til delstaten Bayern, svarer en svensk rettsavgjørelse, som beordrer restopplaget av den svenske nytutgivelsen makulert.

HP 18/1-96

HÅKON HARKET

kommentar

MOBILISERING? Det er et åpent spørsmål om en nytgivelse av «Mein Kampf» kan virke mobiliserende på nynazister, eller om det motsatte kan bli resultatet. I Sverige gikk nesten 10 000 eksemplarer av tobindsverket for salget ble stanset.

Foto: JON PETTER EVENSEN

„En nytgivelse av «Mein Kampf» (...) som spekulerer i et marked bestående av historieløse skinheads er moralsk problematisk”

Hvem har opphavsretten til «Mein Kampf»? Spørsmålet lyder unektelig pussig. Det er jo en tittel man uten videre assosierer med mindre revisor-moralistiske problemstillinger. Hvem kan ha interesse av å strides om rettighetene til tidens verste ideologiske makkverk? Svaret er delstaten Bayern og den svenske forleggeren Kalle Hågglund. Sistnevnte utga verket som pocketbok i 1992 uten å undersøke opphavsrettighetene, som først faller i det fri 70 år etter forfatterens død. Etter at svensk politi tok beslag i restopplaget i desember 1994 på anmodning fra delstaten Bayern, har prosessen mot Hågglunds forlag gått hele veien til topps i det svenske rettssystemet. Nå er dom falt i saken: «Mein Kampf» tilhører delstaten Bayern. Restopplaget vil bli makulert, og nye opptrykk vil umiddelbart bli beslaglagt og bøtlagt.

Dommen falt ikke uten retoriske sverds slag. I boken «Den vanlige vägen» som utkom kort tid før retten ble satt, argumenterer Hågglunds forlegger, Erik Göthe, for at Bayern har benyttet opphavsretten til igjen å innføre tysk sensur i en fremmed stat. Han trekker på dette grunnlag en linje fra Det tredje rike til dagens Tyskland. Og presse-mannen Svante Nycander slår i forordet fast at monstret i Berlin-bunken må frakjennes enhver rettighet, av moralske grunner, også opphavsretten: «Vi bør anse hans forfatterrett som utryddet og fordømme ethvert forsøk på å utnytte den, hva enten formålet er sensur eller økonomisk vinning.»

Forskjellige interesser

Nå er ikke motivene skuddsikre hos noen av de impliserte. Begge parter i striden kan mistenkes for å pakke inn kritikkverdige motiver i storslagne prinsipper. Delstaten Bayern og de svenske påtalemyndighetene utøver en sensur som kan mistenkes for å ha til hensikt å beskytte Tysklands renommé mot spredning av et ødeleggende nasjonalt image. Det er mildest sagt ingen akterverdige grunner for å forby «Mein Kampf». Det er til gjengjeld intet grunnlag for å mistenke delstaten Bayern for å ville sko seg økonomisk på opphavsretten.

Kalle Hågglund, derimot, har nok kjempet en kamp mot sensuren sammen med sine våpendragere Erik Göthe og Jan Myrdahl, men andre motiver er også gjenkjennelige: Økonomisk gevinst på salg til svenske nynazister, samt ideologisk gevinst ved å tydeliggjøre nettopp det nazifiserte Tysklands bilde som delstaten Bayern kan kritiseres for å ville beskytte seg mot ved hjelp av formaljuridiske argumenter.

Det er med andre ord ikke rettighetshaverens enerett til å utgi og spre et verk de tyske myndigheter har pukket på, men derimot retten til å forhindre at verket utgis. Det gjør ifølge forleggeren og hans krets det hele til et ytringsfrihetsspørsmål.

Hva forteller så den svenske utgaven oss om de interesser utgivelsen og aksjonen mot den representerer?

Solgte godt

For det første at formodningen om at Kalle Hågglund også har hatt andre motiver enn dem anti-rasismen og kampen for ytringsfriheten dikterer, har noe for seg. Vil man appellere til historisk bevisste studenter av et ideologisk kildeskrift, pakker man ikke verket inn i visuell propaganda. I så fall ville man ha presentert en annotert nyoversettelse og ikke et opptrykk av oversettelsen fra 1934. Det er neppe særlig mange andre enn enn Jan Myrdahl og hans egen advokat som tror ham på hans edle motiver etter at

10 000 eksemplarer er solgt på massemarkedet som kioskitteratur.

Svante Nycander er selv inne på at det kan tenkes akterverdige grunner for å stanse spredningen av et skrift som «Mein Kampf»: «Forbudet mot «Mein Kampf» i Tyskland like etter krigen bør ikke klandres. Tyske myndigheter bekjemper høyreekstremer tendenser med relativ suksess og de må under demokratisk kontroll få avgjøre hvilke midler som kreves.» Så kan det tilføyes at økende rasisme gir grunn til akt-somhet også i dag. Intet annet skrift har en tilsvarende emblematiske funksjon i nynazistiske kretser. En nytgivelse av «Mein Kampf» som ikke tar sikte på å gjøre et historisk kildeskrift tilgjengelig for en opplyst offentlighet, men tvert imot spekulerer i et marked bestående av historieløse skinheads, er moralsk problematisk.

Spørsmålet er om den også bør være juridisk problematisk, slik den nødvendigvis er i land hvor retten til rasistiske ytringer ikke er fri. Det er jo unektelig et tankekors at en forløyvet utgave av «Mein Kampf», hvor de rasistiske passasjene er sensurert, vil være en vel så tvilsom utgivelse, uten at den ville kunne rammes av rasismeparagrafen.

Man kan dessuten spørre om det raker ytringsfriheten at et skrift, foruten å være rasistisk, også er propagandistisk presentert.

La oss derfor tenke tanken til ende: Et reklamebyrå ønsker å markere sin massemediale makt, og trykker opp ikke 10 000, men 100 000 eksemplarer

av «Mein Kampf», som utlegges til billigsalg på markedet, ledsaget av en massiv annonsekampanje i mediene. Hensikten er visstnok ikke å spre rasisme, det er kun et middel i en annen saks tjeneste, nemlig demonstrasjonen av byråets suverene evne til å selge et hvilket som helst budskap.

Burde det finnes en lov mot dette? Bevarer Noam Chomskys bekymrede spørsmål om hvordan det skal gå når man ikke en gang får lese sin verste fiendes bøker den retoriske kraft i en situasjon hvor rasisme og oppløsning av rettsstaten markedsføres for full kulturindustriell maskin?

I Sverige tok ikke retten stilling til slike hypotetiske spørsmål om ytringsfrihetens grenser. Aktoratet prosederte på opphavsrettslige begrensninger i trykkefriheten. Det er på dette grunnlaget det forsvinnende lille restopplaget blir stanset. «Mein Kampf» solgte nemlig meget godt. Nesten 10 000 eksemplarer av to-bindsverket var gått ut før politiet aksjonerte. Det kan nok det svenske demokratiet leve med. Til sammenligning ble det spredd 10 millioner av boken i Det tredje rike. Det kunne Europas jøder ikke leve med.

Hvorvidt grensen for rasistiske ytringer går ved en nytgivelse av «Mein Kampf», vil vi etter alt å dømme ikke kunne få rede på før i år 2015. Inntil da råder den bayerske opphavsretten. I Sverige. Den kjenner tilsynelatende ingen grenser.